

egy etymologiai szócsoportok szerint szerkesztett és csupán a szók alap-jelentését magában foglaló jó szótár kiadásáról gondoskodnék, ilyen, de csakis ilyen szótár használata meg volna engedhető, és pedig azon okból, mert a szöveg illető helyén előforduló értelmi árnyalatnak az alapjelen-tésből való pontos megállapítása s az ezzel járó szellemi művelet az érettségi vizsgálat színvonalához méltó, a tanuló önállóságát: eléggé próbára tevő s így az osztályozásnál is biztos kriteriumot szolgáltató feladat.

Magától értetődik, hogy az osztályozásnál szigorúan számba veendő legyen, vajjon a tanuló a kitzűzött szöveg értelmét csak megközelítően, avagy minden árnyalatával együtt adta-e vissza, s hogy magyarsága és stílusa az ily átültetéssel járó szellemi munkában való bizonyos gyakor-lottságról és ügyességről tanuskodik-e? A dolgozatok javítása és meg-bírálása tehát a legnagyobb lelkiismeretességgel lesz eszközendő.

Végül a tanács annak is kifejezést kíván adni, hogy a latin stílus-gyakorlatoknak és fordításoknak az Utasítások követelte szellemben és alakban a gymnasiumi tanfolyamon keresztül ezentúl is meg kell maradniok. Fenn kell őket tartani a bevezetőleg jelzett okokon kívül azért is, mert a latin nyelvnek, mint általában minden nyelvnek bár csak a puszta megértésre czélzó elsajátítása és birtokba vétele is más-képen nem érhető el, mint ha a tanult és olvasott anyagnak legalább némi alkalmazása támogatja a puszta könyvtanulmányt, természetesen mindig kapcsolatban egész latin tanításunk feladataival és mód-szerével, és sohasem az olvasmány nyújtotta alap mellőzésével (mint most sok helyütt történik). A latin nyelv eredményét kockáztatnók — amitől Nmgodnak épen a jelen alkalommal kibocsátott rendelete is óva int — ha némelyek tanácsát követnők, kik a gymnasium leterhelését hozva fel indokul, a magyar-latin fordítás elejtésével nélkülözhetőknék mondott stílusgyakorlatok és fordítások idejét más, különben is elérhető és elerendő czélokra, pl. a reáliákra kívánják fordíttatni.

AZ ORSZÁGOS KÖZOKTATÁSI TANÁCS ALBIZOTT-SÁGÁNAK JELENTÉSE

a tankönyvbírálat és engedélyezés ügyében,

A nm. vall. és közokt. m. kir. miniszter úr 1893. nov. 12-én kelt 48961. sz. a. magas rendeletével felszólította az Orsz. Közokt. Tanácsot, hogy a tankönyvbírálat és engedélyezés ügyét a számbavehető érvek mindenoldalú mérlegelése mellett beható tanulmány tárgyává tegye, s

terjeszsen fel javaslatot arra nézve, hogy 1. a tanügy érdekében szükséges-e továbbra is fentartani a rendszeres tankönyvbírálatot általában minden iskolára nézve; avagy 2. nem volna-e esetleg a tankönyvbírálat csupán a népoktatási intézetekre szorítandó, a középiskolákra nézve pedig megszüntethető, melyeknek tankönyvei minden tekintetben magasabb színvonalon állanak; s 3. a mennyiben a Tanács arra a meggyőződésre jutna, hogy a rendszeres tankönyvbírálat minden irányban, vagy legalább a középiskolákra nézve mellőzhető: mily intézkedések teendők a végből, hogy a szabad verseny a tanügy érdekeit ne kockáztassa és a szülők a gyakori tankönyvváltoztatással meg ne terheltessenek.»

E miniszteri rendelet alapján az Országos Közoktatási Tanács elnöksége bizottságot küldött ki (elnöke: dr. *Hóman Ottó*; tagjai: *Höfer Károly*, dr. *Verédy Károly*, dr. *Kármán Mór*, dr. *Fináczy Ernő*, dr. *Szuppán Vilmos* és *Sebestyén Gyula*, ez utóbbi egyszersmind a bizottság előadója) a végből, hogy az ügyet tanulmányozza és a további tárgyalások előkészítésére véleményes jelentést, illetőleg javaslatot készítsen. A kiküldött bizottság két ülést tartott (1893. december 23-án és 30-án) s szótöbbséggel hozott megállapodásai a következők:

A tankönyvbírálat és engedélyezés mostani érvényességében továbbra is fentartandó.

Az Orsz. Közokt. Tanács mélyen tisztelt elnöksége előtt nem szükséges részleteznünk a tankönyvbírálatban és engedélyezésben eddig követett eljárás üdvös eredményeit és jótékony hatását. Tankönyveink évről-évre javulnak s tankönyvirodalmunk színvonala örvendetesen emelkedik. A középiskolai tankönyveknél nagyobb mértékben, a népiskolaiaknál kevésbé; de a haladás azért mindegyiköknél jelentékeny. Kiténik ez a tény az évről-évre engedélyezett és visszautasított tankönyvek egymáshoz viszonyított arányszámának fokozatos javulásából is; de még inkább megerősíti e tényt az engedélyezett tankönyveknek a szaktudomány, előadás, nyelv, methodika és a technikai kiállítás szempontjából való mérlegelése. Emez örvendetes eredmény kivívásában az Orsz. Közokt. Tanács bíráló munkásságán kívül számos tényezőnek van része. Megköveteli a maga részét közműveltségünknek, tudományosságunknak, irodalmunknak, iskolaügyünknek és iparunknak általános emelkedése is; de az oroszlánrész minden esetre, kétségtelenül és föltétlenül az Orsz. Közokt. Tanácsot illeti meg. A Tanács bírálatainak hatása nyomról-nyomra kimutatható tankönyvirodalmunk emelkedésében. Közvetve ama presszió nál fogva hatott a Tanács, hogy az engedélyezés csak az ő bírálati alapján volt elnyerhető; közvetlenül pedig az által, hogy legtöbbször az apró részletekre is kiterjeszkedő bírálatában nemcsak

figyelmeztette a szerzőket hibáikra és tévedéseikre, hanem azokat ki is javította, vagy legalább útmutatással szolgált kijavításukra. Megbecsülhetetlen szolgálat s mondhatnám egyetlen módja a halasztást nem tűrő, biztos haladásnak oly irodalomban, mint a mienk, melynek még nincs számbavehető szaktudományi, irodalmi és közoktatásügyi kritikája. Hogy nem az elfogultság követeli az oroszánrészt a kivított eredményből a Tanács számára, az említettekén kívül az is bizonyítja, hogy tankönyvirodalmunknak amaz ága, mely nem volt s ma sincs alávetve a Tanács bírálatának és a miniszteri engedélyezésnek, jóval alacsonyabb színvonalon áll, holott tudományosságunk, irodalmunk és közoktatásügyünk emelkedő napja rája is csak úgy árasztja sugarait. Tankönyvirodalmunknak emez ága ép annak a szakszerű, beható és tárgyilagos kritikának hiányát sanyli, melyet irodalmunk még nem ad meg, a melyről tehát az iskola érdekében az iskolai hatóságnak kell gondoskodnia. Ezt tette az Orsz. Közokt. Tanács, sok személyes érdeket és hiúságot sértve talán, de az ügyet odaadással és sikerrel szolgálva mindenkor.

A Tanács tankönyvbírálatainak emez eredményeit, szolgálatait és jótékony hatását nem is vonta, nem is vonhatja kétségbe senki sem. Azok a támadások, a melyek a Tanácsot tankönyvbírálatai miatt érték, egészen más természetűek. Nem nyugosznak azok elvi alapon, nem a közjó érdekében történtek, noha ennek álarczát viselték; hanem az egyéni sértődöttség és károsodás önző forrásából fakadtak. Azok is, a kik mindezekben felülemelkedve, tárgyas okoknál fogva kívánják a tankönyvbírálat és engedélyezés mai rendszerének megváltoztatását, megszüntetését, nem az elv, hanem az opportunitás nevében hangoztatják kívánásaikat. Elismerik a Tanács tankönyvbíráló munkásságának eddigi szükségességét és eredményeit; de a tankönyvbírálatot — épen a Tanács eddigi működésének sikereinél fogva, ép azok következtében — a jövőre nézve immár feleslegesnek, tehát megszüntetendőnek tartják. Tankönyveink — így szólnak — immár annyira megjavultak, tudományos és pedagógiai színvonaluk oly fokot ért el, a mely teljesen kielégítő. Hanyatlástól, vagy visszaeséstől nem kell tartani; megóv ettől ezentúl a kiadók anyagi érdeke és szükségszerű alkalmazkodása a szabad versenyhez, melyben a jónak csak egy ellensége van: a «jobb»: megóv az irodalmi kontrol, a melynek már elegendő ereje van a visszaélések megakadályozására. Csupa föltevések! merő irrealitások!

Ha tankönyvirodalmunk emelkedéséről szólunk s azt örvendetesnek tartjuk, ezzel még koránt sem mondhatjuk a mai állapotot teljesen kielégítőnek. Az engedélyezett tankönyvek kedvező statisztikája még nem jogosít fel ilyen állításra s tankönyveink tartalmi mérlegelésében az átlag dicséretével nem takarhatjuk el, nem szabad eltakarnunk a részletes fogyatkozásokat. A Tanács maga legjobban tudja, hogy bírálatáiban,

hányszor volt kénytelen az általános irodalmi viszonyokhoz és iskolaügyünk itt-ott még erősen érezhető kezdetlegességeihez alkalmazkodva mértékét alább szállítani; hogy sok engedélyezés csak kényszerűségből történt, mert irodalmunk szegénysége nem engedett választást a gyenge és jó, vagy a jobb között; hogy az egyszer ily okoknál fogva engedélyezett tankönyv mily nehezen szorítható ki a használatból; — hogy végre a szabad versenynél mennyivel kívánatosabb volna a szigorú bírálat és a már engedélyezett tankönyveknek szigorú, általános revíziója! Szóval, a kivívt eredmény biztosítása és tovább fejlesztése, egyelőre legalább, csak a mostani rendszer fentartása és a körülményekhez való alkalmazása által lehetséges, de semmiképen sem bízható sem a kiadók jól felfogott érdekének ótalmaiba, sem irodalmi kritikánk gondjaira.

Arra nézve, hogy kiadóink szabad versenyeiben a jobb könyvek érvényesülnének, semmi garanciánk sincs; sőt a tapasztalat óva int, hogy az anyagi érdekek eme harcában az iskola ideális érdekeinek garanciáit ne is keressük a kiadóknál. Az irodalom tág birodalmában ám proklamáljuk a szabad versenyt; ott szabad a kínálat és kereslet, ott helye van: de a tankönyvirodalomban, a hol a tankönyv használata meg van kötve s adott korlátok közé szorul, a verseny szabadsága nem éltet, hanem öl, nem teremt, hanem rombol. De azt mondják, hogy az irodalmi kritika őrt fog állani tankönyveink mellett és gondoskodik majd róla, hogy használatba csak jó könyvek vétessenek s hogy a gyenge és rossz könyvek leszoruljanak a versenytérről. Hiú föltevés! A kritika kimutathatja, mi a jó, mi a rossz, de arról nem gondoskodhatik, hogy az iskola küszöbén csak a jó könyvek juthassanak át. Az irodalmi kritika ítél és tájékoztat; nagy hatalom, de nem végrehajtó hatalom. S nekünk ilyen kritikánk sincs. Semminek hiányát nem érezzük oly kínosan az irodalmi téren, mint ép ezét. Tankönyvbírálataink és ismertetéseink a szakfolyóiratokban is (a napilapokról e tekintetben kár szólni) igen-igen gyakran alig egyebek baráti szívességből teljesített jószolgálatoknál vagy a vetélkedés és gyűlölködésártani akaró kitéréseinél. Elmaradottságunkat semmi sem világítja meg jobban, mint ha a művelt nyugoti nemzetek irodalmi kritikája mellé állítjuk a magunkét. Nem lehetünk el személyeskedés nélkül, nem bírnak objektívek lenni. Ám hivatkozzanak a szabad tankönyvhasználat hívei — jogosan vagy jogtalanul — a művelt külföldre: megadjuk a szabadságot, de előbb olyan irodalmi kritikát, olyan közszellemet kívánunk, a milyennel ők büszkélkednek.

Ha sem a kiadóknak nem volna meg a hajlandóság, sem irodalmi kritikánkban a képesség tankönyvirodalmunk színvonalának fentartására és iskolaügyünk érdekeinek megóvására — így szólnak a szabad tankönyvhasználat hívei — velük együtt, vagy rajtuk kívül itt vannak a tanári és tanítói testületek, a melyek első sorban döntenek a tankönyv

használatba vétele fölött; itt vannak a felsőbb tanügyi hatóságok (főigazgatók, tanfelügyelők), a melyeknek elég eszközük, módjuk van a tantestületek ellenőrzésére és itt végül maga a közoktatási kormány, a mely legfőbb felügyeleti jogánál és rendelkező hatalmánál fogva bármikor beleavathozhatik a dologba s utólagosan eltíltathatja a használatból az erre nem méltó könyvet.

Bármily elismeréssel viseltessünk középiskoláink és magasabb fokú népoktatási intézeteink tanári testületeinek szakképzettsége és morális integritása iránt (mert épen nem következetes és nem igazságos eljárással a szabad tankönyvhasználat hívei az elemi iskolákra nem kívánják kiterjeszteni föltétlenül a használandó könyvek megállapításának jogát), mégis azt hisszük, hogy az az egy vagy két szaktanár, a kik a népesebb tantestületekben is egy-egy szaktárgyra nézve rendelkezésre állanak s véleményt mondhatnak (még ha az egész testület erkölcsi tekintélye mögöttük áll is), nem képesek közbiztosíték adására oly mértékben, hogy a nekik adott szabadságot a vele szándékosan vagy akaratlanul elkövethető visszaélésektől félténünk ne lehetne, ne kellene. És e visszaélések ellenőrzésére, káros hatásaik orvoslására alig lenne módjuk a magasabb tanügyi hatóságoknak. Az iskolák tantestületeitől használatra elfogadott tankönyvek jegyzéke ugyan fölkerül a főigazgatókhoz és tanfelügyelőkhez s a tantestületek megállapodásai csak az ő hozzájárulásuk után fogantathatók: de ebben az esetben valahányszor új tankönyv használatba vételéről van szó, a magasabb tanügyi hatóságnak kell döntenie a tankönyv értéke fölött, s ha dönt, a felelősséget is viselnie kell érte. Ma is így van ez, de ma a főigazgatók és tanfelügyelők a hivatalos bírálatra támaszkodhatnak s ellenőrzésük tartalmilag nem terjed messzebbre annak megállapításánál és figyelemmel kísérésénél, hogy nem engedélyezett könyv használatra el ne fogadtassék. A szabad tankönyvhasználat érájának megnyitása után, a megbízható és kimerítő irodalmi kritika híjával, amaz alternatíva előtt fog állani a hatóság, hogy vagy a tantestületek ajánlatára támaszkodva jóhiszeműleg megadja az engedélyt s ez esetben nem ellenőriz, vagy ha a dolog érdeme szerint akar eljárni, magának kell megbírálnia, esetleg megbíráltatnia minden új könyvet, mihelyt azt valamely testület használatra ajánlotta. Vajjon az így gyakorolt hivatalos bírálat megbízhatóbb, egyöntetűbb, részrehajlatlanabb, üdvösebb lesz-e a mostaninál — nem szólva arról, hogy ez a teendő nem is fér össze a főigazgatók és tanfelügyelők hatáskörének természetével? Valóban: «*medicina peior morbo!*»

Vannak, a kik nem is így értelmezik a főigazgatók és tanfelügyelők ellenőrző tisztségét. A használandó tankönyvek jegyzékét — így szólnak — a tanári testületek állapítják meg és a tanügyi felsőbb hatóság nem gyakorol előleges cenzurát, hanem csupán utólagosan intézkedik, ha

valamely tankönyvnek használhatatlanságáról valami módon meggyőződik. Ez esetben az illető tankönyvet fölterjeszti a közoktatási kormányhoz, a mely megbírálhatja, s ha kell, a használatból kitiltja. De hátha a főigazgatók és tanfelügyelők nem jutnak nyomába, vagy későn jutnak a nyomába a használatra nem alkalmas könyveknek: hol van itt a baj orvoslásának garanciája s nem érkezik-e sokszor nagyon is későn az orvosság! Képes-e rá bármelyik főigazgató, hogy a felügyeletére bízott összes iskolák minden tankönyvét a maga tapasztalatai alapján megítélhesse s ha képes volna is rá, van-e hozzá ideje? nem kénytelen-e mások (személyek és irodalmi kritikák) információja után indulni s ezen az alapon intézni fölterjesztéseit a közoktatási kormányhoz? De ily körülmények közt hol vannak az óhajtott szabadság tárgyi biztosítékai, hol van a védelem a zaklatások ellen, hol az iskola és a tanítás érdekeinek minden egyebek fölé helyezendő megóvása a lappangó visszaélésektől. Valóban, úgy látszik, hogy körülményeink között a szabad tankönyvhasználat utólagos cenzura mellett egyjelentésű az eddig kivívott eredmények kockáztatásával, s azok számára, a kik reményeiket hozzá kötik, pusztán csalódásokat teremne — csalódásokat, a melyeknek nemcsak ők, hanem közoktatásunk nagy érdekei is kárát vallanak.

Az imént elősorolt argumentumok alapján a bizottság többsége (négyen kettő ellenében) egész határozottsággal a mellett nyilatkozott, hogy a tankönyvbírálás és engedélyezés — mind a középiskolákra mind a népoktatási intézetekre nézve — mai érvényességében fentartandó.

A bizottság határozatával szemben dr. Verédy Károly — a középiskolákra nem reflektálva — a mellett nyilatkozott, hogy a magasabb népoktatási intézetekben (polgári iskolák, felsőbb leányiskolák, tanítóképző intézetek) a tankönyvbírálás és engedélyezés mai rendszere megszüntethető, mivel az illető iskolák testületeinek intelligenciájában és szakképzettségében elég garanciát talál a visszaélések ellen; de az elemi népiskolákra nézve fentartandónak vélte a mai rendszert.

Dr. Fináczy Ernő viszont a népoktatási intézetekre vonatkozólag tartózkodott a véleménynyilvánítástól; de a középiskolákra nézve annál határozottabban sürgette a mai tankönyvbírálás és engedélyezés megszüntetését. Véleményét írásban is előterjesztette s azt — mint különvéleményt — kérelmére egész terjedelmében ide iktatjuk.

«A fenforgó kérdésről — úgymond — a mennyiben az a népoktatási intézeteket érdekli, nem kíván nyilatkozni, mert ez iskolák tankönyvirodalmát csak hézagosan ismeri. A mi azonban a középiskolákat illeti, meggyőződése szerint már elérkezett az ideje annak, hogy a tankönyvek rendszeres bírálata és engedélyezése elejtessék. Volt idő, a mikor az nagyon szükséges volt, s a Közokt. Tanács nagy elismerést érdemel, hogy e terhes feladatát oly szigoruan, komolyan és lelkiismeretesen

végezte. De nem lehet elzárkózni az elől, hogy e megrostálás most már második évtizede tart, hogy évről-évre kevesbedik a reprobált tankönyvek száma; végül, hogy a középiskolai tankönyvek átlaga ma már elérte azt a színvonalat, melyet sem jelentékenyen feljebb emelni, sem jelentékenyen lejjebb szállítani — a fejlődésből ítélve — nem lesz lehetséges. Feljebb nem, mert az elért színvonal nagy részben összefügg közműveltségünk általános tényezőivel is, melylyel egy bizonyos határon túl a mi viszonyaink között — egyelőre legalább — nem fejleszthetők; lejjebb nem, mert a már meglevő jó könyvek fenmaradásáért szerzők és kiadók mindent meg fognak tenni, az új könyveket pedig (hivatalos engedélyezés híján) a kiadók saját érdekében ugyan csak jól és többszörösen átfogják nézetni, mielőtt kibocsátják, tudva azt, hogy azontúl nem a miniszteri tekintély, hanem maga a könyv milyensége lesz a könyv elterjedésének egyik főfeltétele. Bizonyos, hogy kevésbé jó, sőt rossz könyvek is fognak tért hódítani; de vajjon most, a legszigorúbb eljárás mellett nem hódítanak-e szintén? — Nomina sunt odiosa. Maga tud vagy húsz rossz könyvet, melyek a szigorú bírálat mellett is keresztül csúsznak és használhatnak. Viszont azonban a gyámkodás sok képzett, de félénkebb természetű tanárt riasztott már vissza a tankönyvek írásától. Örökké lebilincselni az erőket nem volna tanácsos, s abból, hogy egy rendszer, egy eljárás tizenöt évig szükségesnek bizonyult, nem következik, hogy továbbra is fentartassék, ha időközben a viszonyok tetemesen változtak. A szabad versenynek kétség kívül szintén lesznek hátrányai; de az ezen hátrányokkal járó kockázat — a középiskolák érdekét tekintve — már nem olyan nagy, hogy miatta egy komplikált, teljes garanciát úgy sem nyújtó s mindenki előtt gyűlöletes bírálati rendszert továbbra is érdemes volna fentartani. Bizton hihető, hogy középiskolai tanári karaink képzettsége és tankönyveinknek elért színvonala mellett az erőknél szabad mérkőzése középiskolai tanításunknak nem lesz kárára.

Vannak, a kik elismerik, hogy a középiskolai tankönyvek színvonala minden tekintetben megnyugtató; de mégis perhorreskálják a rendszeres bírálat és engedélyezés elejtését, mert szerintök a népiskolai tankönyvek írói és kiadói csakhamar kicsikarnák a kormánytól az ő műveikre vonatkozó hasonló intézkedést. A szóló nézete szerint ez legfeljebb opportunitási, de nem tárgyilagos érv. A középiskolának mások az igényei, mint a népiskolának. Ha szükséges a rendszeres bírálat és engedélyezés az utóbbi kategóriába tartozó tankönyveknél, ebből nem következik az, hogy a középiskoláknál is még mindig szükség van rá. Miért rendelje magát alá a középiskola a népiskolának, ha neki teljesen mások a céljai, viszonyai és mai szükségletei? A közokt. kormány fog módot találni, hogy a középiskolai tankönyvbírálat eltörlése mellett is fentartsa az eljárást a népiskolai tankönyvekre nézve, ha szükségesnek véli.

Megmaradna természetesen ezentúl is a közoktatási kormánynak az a joga, hogy bármely használatban levő könyvet megbiráltasson és esetleg el is tilthasson. De ez csak tiltó jog, mely nem involálja azt, hogy minden használatba veendő könyv bemutattassék és megbiráltassék. Tankönyveket változtatni ezentúl is csak a főigazgató engedélyével volna lehetséges. A változtatást a tanári testületek behatóan megokolni tartoznának.

A szóló tehát a fenforgó kérdést az 1893. évi november 12-én 48.961. sz. a. kelt miniszteri rendeletben érintett azon lehetőség értelmében kívánja megoldani, mely szerint «nem volna-e esetleg a tankönyvbírálat csupán a népoktatási intézetekre szorítandó, a középiskolákra nézve pedig megszüntethető, melyeknek tankönyvei a régibb idő óta fenálló bírálás következtében a beérkezett jelentések szerint minden tekintetben magasabb színvonalon állanak.»

IRODALOM.

Magyar Árión. Vegyeskarú énekek gyűjteménye iskolai használatra. Szerkesztette dr. Harrach József. II. kötet.

A «Magyar Pädagogia» mult évi első számában volt alkalmam dr. Harrach József Áriónjának első kötetéről rövid ismertetést írni. Örömmel üdvözöltem akkor a művet, a melynek megjelenését, tekintve, hogy a zenetanítás középiskoláinkban mindinkább tért nyer — valóban időszerűnek jelezhettem. Ugyanezt mondhatjuk a mű második kötetére vonatkozólag is: magában véve önálló munka, mégis szépen kiegészíti azt, a mit az első nyújtott. A mi dicséretet elmondottam a mű I. kötetére vonatkozólag, az nagyjában a II.-ra is reá illik. A szerző, ha nem professionatus zenész is, sokat és behatóan foglalkozott zenével és zene-pädagogiával, s e téren szerzett tapasztalatait e műben is szépen érvényre juttatja.

A gyűjteményben foglalt dalok igen tapintatosan és helyesen vannak megválogatva, mind a szöveget, és tartalmát illetőleg, mind pedig a hangterjedelemre és a dallamok szépségére nézve. Sőt elmondhatjuk, hogy a második részben a szerző még becsesebb és változatosabb anyagot nyújt, mint az elsőben; mintha látóköre nagyobbodott, æsthetikai ítélete finomult volna. A zeneirodalomnak (különösen a régebbinek) valóságos gyöngyeit találjuk benne: így Gluck Hymnusát, Hændel Diadal-énekét, Pindarosnak egy Ódáját, Prætoriusnak Agnus Deijét, Spohr Gyászénekét, több szép egyházi éneket, stb. Ezenkívül van a gyűjteményben a Káldy